

SCENSKA I FILMSKA UMJETNOST U SREDNJIM STRUKOVNIM ŠKOLAMA

(osvrt na rad s dramskom i filmskom skupinom)

UVOD

Kao profesor s dvadesetogodišnjom službom u srednjim strukovnim školama – u ovom tekstu osvrćem se na svoja iskustva u radu s filmskom i dramskom skupinom u Geodetskoj tehničkoj školi i Graditeljskoj tehničkoj školi u Zagrebu. U odnosu na studente i učenike na drugim razinama obrazovanja prosvjetni rad sa srednjoškolcima počesto je složen i izazovan zbog specifičnih razloga.

Iako nije dobro generalizirati jer je motiviranost za učenje posebno obilježje svake osobe, u načelu slabija zainteresiranost učenika za nastavu hrvatskog jezika u srednjim strukovnim školama predstavlja jedan od velikih problema s kojima se susreću mnogi nastavnici. To se osobito očituje na početku njihova rada dok su mladi i neiskusni te kada ih učenici doživljavaju više kao prijatelje nego kao osobe od kojih bi mogli nešto naučiti. Opipavajući svijet oko sebe prvi put bez pomoći svojih roditelja, mnogi se učenici u to vrijeme nađu i u problemima koje prije nisu morali samostalno rješavati, kao što je, primjerice, donošenje odluke o svome budućem zanimanju. Zbog toga rad u strukovnim školama iziskuje posebne strategije u nastojanju pomaganja mladom čovjeku da pronađe svoj životni put. Često se kaže da je nastavnik ne samo podučavatelj i odgajatelj, nego i mnogo više od toga, prije svega osoba kojoj učenik vjeruje. Kako bi ostvarili dobar odnos s učenicima, nastavnici se najčešće snalaze razmjenjujući iskustva s ostalim kolegama, posjećujući različite radionice te čitajući prikladnu literaturu. Premda to poprilično pomaže, ipak, ne postoji univerzalno rješenje za sve učenike.

Motivacija je jedna od ključnih sastavnica bilo kakvog uspjeha, stoga vjerujem da bi pitanje motivacije trebalo biti jedno od osnovnih pi-

tanja cjelokupnog školstva. Većina fakulteta u svijetu s razlogom traži dobro objašnjeno motivacijsko pismo kao neizostavni, i vrlo često odlučujući, dio svake prijave. Nakon višegodišnjeg korištenja različitih metoda pokušaja i pogriješaka u nastavi hrvatskog jezika, došao sam i sâm do zaključka da se nastavne metode obično temelje na dvama osnovnim pristupima učeniku: pristupu u kojem prevladava strogost te onom u kojem prevladavaju razumijevanje i suradnički odnos. Iako se polako gubi u nastavi, prvi, tradicionalniji pristup dosad je bio i najčešći, možda i zato jer ga je najlakše provesti u praksi: nastavnik nametne svoja strogo zacrtana načela i traži od učenika da ih slijede. O strahu (phobosu) kao motivatoru pričali su još i stari Grci, ali većina odnosa koji su izgrađeni na strahopoštovanju, ili bilo kakvome drugom obliku straha, često je kratkoročnog daha, a nakon što suradnja doživi kraj, teško ju je ponovno uspostaviti. U skladu s time suradnički je pristup, u kojem prevladava stalno poticanje učenika, dugoročno učinkovitiji jer djeca tako postaju intrinzično motivirana za nastavni predmet, a vjerojatno ne postoji jača motivacija od one koja dolazi „iznutra”. Osim toga, prednosti takve veze ne osjećaju samo djeca nego i nastavnici jer radeći s učenicima koji pokazuju pojačano zanimanje za njihov nastavni predmet, postaju svjesni prave vrijednosti i svrhe svoga posla.

Premda suradnički pristup u nastavi ponekad zna izazvati i suprotan, neželjeni učinak, njegova učinkovitost vjerojatno najbolje dolazi do izražaja u izvannastavnim aktivnostima različitih kreativnih školskih skupina kao što su filmska ili dramska. S obzirom na to da su to aktivnosti koje učenicima ne mogu donijeti opipljivu korist, primjerice, dobre ocjene, a ni posebnu popularnost u usporedbi sa športskim školskim natjecanjima, kvalitetan odnos između učenika i nastavnika može biti presudan za njihov uspjeh.

„DRAMSKA GRUPA NIKAD SKUPA”

Rad s mladim ljudima u dramskoj i filmskoj skupini dragocjeno je iskustvo, osobito zbog činjenice da su mladi ljudi uronjeni u svijet noviteta kojima se stariji teže prilagođavaju. U skladu s time može primjerenom druženje s učenicima predstavljati dobru radionicu ne samo za

upoznavanje s prevladavajućim pomodnostima koje nastavnici kasnije mogu iskoristiti u svome radu nego i za razumijevanje načina razmišljanja nadolazećih naraštaja. Međutim, osnovni je problem što se načini podučavanja brzo mijenjaju, a noviteti među mladima još i brže.

Prije dvadeset godina kada sam počeo raditi u Graditeljskoj tehničkoj školi u Zagrebu, digitalna umjetnost tek je bila u povojima. Sjećam se da sam u to vrijeme, kako bih kod djece razvio ljubav prema hrvatskom jeziku, uveo već danas pomalo zastarjelu aktivnost izrade učeničkih plakata na tvrdom papiru. Učenici su prema sadržaju udžbenika izabrali temu te uz pomoć školskoga knjižničara pronalazili prikładne slike, otisnuli ih, izrezivali i lijepili na plakate. Internet u to vrijeme nije bio tako „bogata prašuma informacija” kao danas, stoga su se djeca u radu više služila tiskanim medijima. Osim plakata, kojima sam kod učenika pokušavao vizualno obogatiti teme iz književnosti i jezika, nastojao sam zbog istih razloga u dramsku školsku skupinu uvesti i filmsku umjetnost, želeći se prilagoditi audiovizualnom dobu u kojem živimo. S obzirom na današnju mnogobrojnost i sveprisutnost videouradaka na različitim mrežnim stranicama u vremenu u kojem se zbog svoje jednostavnosti proces stvaranja videozapisa smatra već pomalo rudimentarnim, pitanje je koliko su i takvi pokušaji još uvijek poticajni.

Radeći s učenicima u okviru dramske i filmske skupine kao dijela izvannastavnih aktivnosti školskoga kurikula, do sada sam snimio veći broj filmova te organizirao mnoge školske igrokaze i priredbe. U početku sam običavao pisati vlastite tekstove za djecu te bih mogao reći da sam, osim učenika koji su glumili te povremene pomoći nekih kolega, bio nositelj školskih projekata (režije, montaže, snimanja, pisanja scenarija, organizacije...). Premda djeca uvijek imaju zanimljive ideje, izgleda mi da im nije jednostavno u tim godinama napisati smislenu dramsku ili filmsku priču. Unatoč tome sam nakon nekog vremena shvatio da je zbog praktičnih razloga, ipak, bolje da učenici samostalno pišu i režiraju svoje radove. Naime, ako nastavnik „previše” pomaže u stvaranju učeničkih radova, takvi se radovi prema pravilima ne smiju slati na učeničke festivale i slična događanja.

U ovom osvrtu na svoj rad s filmskom i dramskom skupinom u srednjim strukovnim školama, kao i na probleme na koje sam pri tome nailazio te na metode i postupke kojima sam se koristio, predstaviti ću prvo scenske nastupe, točnije one pojedinačne. Od istaknutijih uspjeha koje sam ostvario kao mentor učenicima u kategoriji pojedinačnih scenskih nastupa naveo bih nekoliko sudjelovanja na državnoj smotri Lidrano, manifestaciji koja svake godine okuplja najbolja postignuća učenika na području literarnih, dramskih i novinarskih radova. Analizirajući kada svoj rad u pripremi učenika za nastupe, došao sam do zaključka da za uspjehe nije bio presudan samo izbor dramskog teksta koji se često smatra najuočljivijim pokazateljem mentorovih zasluga u učeničkim uspjesima. Kako bih približio učenicima književnost, uglavnom sam se koristio poznatim i popularnim tekstovima kao što su *Lovac u žitu*, zatim prepoznatljivim hrvatskim tekstovima kao što su ulomci iz djela *U registraturi* ili *Kiklop*, klasicima kao što je *Hamlet* te neobičnim besmislenim pričama Daniila Harmsa *Sasvim obične besmislice*. To su samo neki od poticajnih tekstova pogodnih za monološki oblik izražavanja kojima se i mnogi drugi nastavnici često koriste u svom radu. Služeći se njima, pojedini učenici s kojima sam dotad surađivao prošli su nekoliko razina Lidrana, a mnogi barem jednu. Međutim, osim primjerenog izbora teksta i glumačkog talenta učenika, za uspjeh učenika bila je podjednako važna psihološka potpora mentora koja je poticala i održavala intrinzičnu motiviranost učenika za vrijeme natjecanja. Njegova pomoć posebno može biti važna kada na Lidranu sudjeluju učenici s različitim problemima koji s dramskom i filmskom skupinom osjećaju posebnu povezanost jer vide ju kao spas od teškoća koji ih muče. Slično kao što je i športašima iz nerazvijenih zemalja šport spas od siromaštva, tako je i pojedinim učenicima gluma utočište.

Iako za sada nitko od bivših članova dramske skupine škole nije ostvario slavnu kazališnu ili filmsku karijeru, mnogi se amaterski bave glumom, a pojedinci i profesionalno. Jedan je od očitijih primjera bivši učenik Graditeljske tehničke škole koji je osnovao vlastitu glumačku školu. Glumi često u reklamama i televizijskim serijama, a može ga se vidjeti i u predstavama nekih zagrebačkih kazališnih kuća. Drugi je pri-

mjer učenika koji upravo režira dokumentarni film o položaju književnika u Hrvatskoj. Nekolicina je tek krenula u ostvarivanje kazališne ili filmske karijere, a pojedinci su na neki drugi, posredniji način vezani uz te umjetnosti.

Što se tiče skupnih scenskih nastupa, za početak ću istaknuti nekoliko riječi o tematici kojom smo se bavili. Trudili smo se da uvijek bude aktualna te obrađuje različite društvene probleme: od tipičnih mladeških do problema siromaštva, nasilja, nesređenih obiteljskih odnosa te politike, terorizma i zaraznih bolesti. Predstava pod nazivom *Idem samo „skočit“ do dućana*, na primjer, koju smo izveli na jednoj školskoj priredbi u Graditeljskoj tehničkoj školi 2009., bila je crna komedija na račun svinjske gripe pa bi i danas, u doba koronavirusa, bila aktualna. Za svoje dramske tekstove i inače mogu reći da su crnohumorne te bi takva vrsta humora bila i najtočniji zajednički nazivnik većine školskih igrokaza, a možda i cijelih školskih priredbi, u kojima sam kao mentor ili organizator sudjelovao.

Jedan je od osnovnih problema vezanih uz vođenje skupnih scenskih izvedbi kako članove okupiti u isto vrijeme s obzirom na to da mnogi učenici putuju do škole, a dolaze iz različitih školskih smjena, jutarnje i popodnevnje. Osim toga su učenici nakon jutarnje nastave često umorni pa ih je uz već spomenute probleme motivacije dodatno teško potaknuti na aktivno sudjelovanje. Možda taj problem najbolje opisuje svojedobni naziv dramske skupine škole „Dramska grupa nikad skupa“ koji su učenici s velikom dozom autoironije sebi nadjenuli. Kad se radi o pojedinačnim scenskim nastupima, onda je taj problem relativno jednostavno rješiv jer nastavnik može prebaciti vježbanje na neki drugi dan kad će se učenik osjećati odmornije. Međutim, kod skupnih scenskih nastupa u kojima prema pravilima Lidrana može sudjelovati i do 10 učenika, a često ih je na školskim priredbama i više, neredoviti dolazak samo jednog učenika može prouzročiti velike neusklađenosti u izvedbi. Zbog toga je pametnije da nastavnik ima manju skupinu učenika na koju može stalno računati nego veći broj mogućih glumaca koji će se povremeno pojavljivati. Drugim riječima, bolje je stvarati igrokaze u kojima će glumiti nekoliko učenika, a koji će biti redoviti i tako predstavu dobro

uvježbati, nego raditi duge izvedbe s velikim brojem glumaca koji neće biti potpuno spremni. Nije se dogodilo samo jedanput da su za vrijeme predstave na Lidranu glumci zaboravili svoj tekst, stoga je dobro u takvim situacijama imati i šaptača kao dopunsko rješenje.

Kad govorimo o neuvježbanosti dramskog teksta u skupnim scen-skim nastupima kao rezultatu neredovita dolaska učenika na dramske probe, problem je što nastavnik ne može učenika za nedolaske ni primjereno kazniti ni nagraditi, nego jedino razgovarati s njim ili njegovim roditeljima te zamoliti ih da ozbiljno shvate ulogu u predstavi. Kao što znamo, izvannastavne aktivnosti nisu dio redovite nastave, stoga je uspostava povjerenja između učenika i nastavnika ovdje ključna. Često se događaju i nezgode, primjerice, da se nekoliko dana prije predstave razboli učenik koji ima glavnu ulogu pa ga je poslije teško zamijeniti. Kako bismo riješili problem česte nedovoljne motiviranosti učenika i suzbili njihovo neredovito dolaženje, smatram zanimljivom ideju kolegice Nevenke Brajdić iz Graditeljske tehničke škole koja je predložila da izvannastavne aktivnosti trebaju biti dio redovite nastave u kojoj bi učenici prema svojim željama birali i predmete i izvannastavne aktivnosti. Na taj bi se način učinkovito mogao riješiti problem motivacije, ali i vrjednovanja izvannastavnih aktivnosti. Prema riječima kolegice, učenici bi prvi dio školskog dana pohađali redovitu nastavu, a nakon toga bi sudjelovali u predmetima vezanim uz izvannastavne aktivnosti (crtanje, biologiju, povijest, dramu, film, književnost, geografiju...) koje su sami izabrali na početku godine ili upisa u školu pa im, dakle, ne bi trebalo nedostajati motivacije.

Cjelodnevno druženje i vježbanje vrlo je često za vrijeme pripreme školskih igrokaza, što može biti naporno i učenicima i mentorima. Činjenica je da se većina ambicioznih škola, tu prije svega mislim na gimnazije, već od početka školske godine ozbiljno počinje pripremati za prvu razinu nastupa na Lidranu (tj. općinsko natjecanje u siječnju). Zbog toga se ostale škole također moraju tome prilagoditi žele li se dostojno predstaviti te kvalificirati na sljedeću, višu razinu. Više se puta pokazalo da takav ritam svakodnevnog vježbanja, uključujući subote i nedjelje, učenici strukovnih škola ne mogu pratiti, stoga smo vježbe uglavnom odr-

žavali tjedno samo nekoliko puta, osim u tjednu prije nastupa kad smo ih malo pojačali. Iako su mnogi naraštaji mojih učenika pokazali dobru volju i želju da pobijede uvijek favorizirane gimnazijalce, tijekom dvadeset godina samo je jedna skupina učenika bila ustrajna u tome da od početka školske godine svaki dan vježba za nastup na Lidranu. Njihove neutješne i višednevne suze nakon što im je s predstavom *Grička vještica* u zagrebačkom kazalištu „Vidra” za nijansu promakao nastup na državnoj razini, dovoljno govore koliko je emocionalne energije bilo uloženo u tu pripremu i izvedbu.

Osim što je dobro zbog širine izbora tema te činjenice da učenici u načelu ipak više vole suvremenije teme, pisanje vlastitih tekstova za skupne scenske nastupe umjesto korištenja klasika omogućuje i nastavniku i učeniku „igranje” s različitim audiovizualnim medijima. „Dramska grupa nikad skupa” često je svoje predstave izvela kao mješavinu filma i kazališne predstave ili mješavinu filma i televizijske emisije. To se pokazalo kao nešto što djeca vole raditi i sada kad se, pišući ovaj osvrt, prisjetim slika na kojima sam se s glumcima slikao nakon predstave, vidim da je u takvim predstavama sudjelovao najveći broj učenika. Primjerice, jednu smo predstavu simboličnog naziva *Horvatići* izveli tako da se jedan zaplet predstave odvijao na pozornici, a drugi na televizijskom ekranu sa strane za što smo se koristili projektorom koji je projicirao sliku na platno koje je služilo kao televizijski zaslon. U drugoj smo pak predstavi pokušali iskoristiti video kao pomoćno sredstvo čija je svrha bila da se na pozornici prikažu događaji koji se tamo nisu mogli prikazati zbog svoje složenosti. Taj videozapis koji smo snimili prije predstave imao je istu ulogu kao i lik glasnika u starogrčkom kazalištu koji je gledateljima prepričavao događaje koji su se dogodili izvan pozornice ili one koje je na pozornici bilo previše zahtjevno izvesti. Tako smo u predstavi *Tko je ubio gospođu Papić?*, kriminalističkoj priči o ubojstvu utjecajne žene iz Zagreba, prikazivali video na platnu koji smo smjestili na pozornicu i koji je gledateljima služio da se upoznaju s događajima koji su se na drugom dijelu grada istodobno odvijali kad i radnja na pozornici. Međutim, iako su se takvim metodama služila i neka hrvatska kazališta, stručno povjerenstvo za Lidrano često je takve

igrokaze okarakteriziralo kao nešto što se ne može odrediti ni kao film ni kao predstava, pa smo zbog toga, a možda i više zbog već spomenute nedovoljne motiviranosti i uvježbanosti glumaca, dospjeli najdalje do gradske razine. Unatoč tome što smo kao dramska skupina sudjelovali na mnogim smotrama Lidrana, za razliku od pojedinačnih, sa skupnim scenskim nastupima nikada nismo uspjeli dosegnuti državnu razinu i to vjerojatno pokazuje koliko odricanja za zapažen uspjeh traži nastup u dramskoj skupini. Izvedbe većine natjecatelja na smotri često nadmašuju i profesionalna kazališna ostvarenja jer ih krase veća spontanost glume, izrazitija duhovitost, živost i autentičnost dijaloga, suvremenija tematika koja nagovještuje dolazak novih tendencija te prikladnija dužina predstave koja na Lidranu prema pravilima ne smije prelaziti dvadeset minuta, stoga predstave nisu razvučene i nemaju previše praznog hoda kao u profesionalnim kazalištima.

Kao rezultat školskih projekata u kojima smo spajali različite vrste učenicima zanimljivih umjetnosti, s vremenom se unutar dramske skupine oblikovao temelj od dvadesetak stalnih članova, a jednako dobar odaziv kasnije se nastavio i tijekom filmskih projekata koji su zbog toga u načelu iziskivali osjetno manje uložena truda u motivaciji i pripremi nego tijekom uobičajenoga školskog igrokaza ili priredbe. Stekao sam dojam da je učenicima filmska umjetnost bliža u odnosu na uobičajene scenske oblike izražavanja koje oni često doživljavaju kao staromodne, pa čak i kao oblike kojih se srame. Više se puta pokazalo kao obeshrabrujuća istina da je u očima djece gluma na pozornici škole prije kazna nego nagrada jer nisu bile rijetke situacije u kojima su djeca nakon nastupa umjesto pljeska i odobravanja dobila podsmijeh i porugu svojih vršnjaka. Vjerojatno je razlog takve odbojnosti prema dramskom radu to što mnogi učenici još uvijek doživljavaju scenske nastupe onako kako su nekada bili izvođeni, dakle, kao statične recitacije ili kao nastupe u kojima se obrađuju njima nezanimljive teme. Zbog toga, osim spajanja filma i drame, sinergija glazbe i književnosti na pozornici mogla bi također biti zanimljivo rješenje za suzbijanje predrasuda učenika o scenском nastupu kao nezanimljivoj točki. Ipak, takvi nastupi sve više postaju popularni i na smotrama Lidrana, a kao dobar primjer njegove

učinkovitosti u motivaciji može poslužiti i učenik jednoga trećeg razreda Geodetske škole koji je na školskim priredbama više puta sudjelovao kao kantautor. Prvo je napisao, a nakon toga je uglazbio svoju pjesmu. Iako sam ga i ranije više puta pokušao motivirati za sudjelovanje u radu dramske skupine, nije pokazivao veliki interes, stoga mislim da je ključ kasnije promjene bio u tome što sam mu dopustio da na pozornici nastupa onako kako on želi. Kao rezultat, ne samo da je dotični učenik nakon nastupa dobio ovacije popunjene školske dvorane nego je, s obzirom na to da je sam napisao pjesmu, postignut i cilj na području pisanoga jezičnog izražavanja u nastavi hrvatskog jezika. Time je svrsishodno potkrijepljeno nastojanje suvremene metodike koja često zagovara samostalnost učenika u radu bez prevelikog uplitanja nastavnika. Nastavnik je samo mentor i povremeni korektor, a učenici stvaraju.

* * *

Što se tiče filmske umjetnosti, „Filmska grupa nikad skupa” snimala je različite filmske vrste, od igranih do dokumentarnih. Iako ni jedan od tih filmova do sada nije osvojio nagradu, sudjelovali smo na različitim natjecanjima od Revije hrvatskoga filmskoga i videostvaralaštva, natječaja „100 sekundi slave”, do Međunarodnoga filmskog festivala u Karlovcu.

Na rad filmske skupine ponajprije se osvrćem na „kategoriju igranog filma” i najzahtjevniji uradak pod nazivom *Made in Croatia* koji smo, unatoč mnogim zaprekama za vrijeme snimanja, ipak uspjeli završiti. Osnovni je problem filma što je dugometražni, a bez financijske potpore i s amaterskom opremom (jednom digitalnom kamerom) vrlo je bilo zahtjevno smisljeno popuniti svaki kadar i učiniti gledljivim tako dug film. Kako je to bio jedan od prvih filmova na kojima sam radio, veliki mi je dio vremena oduzelo „poigravanje” različitim digitalnim alatima u montaži pa je film završen otprilike tek za godinu dana. Željeli smo ga prikazati na državnom natjecanju srednjih škola iz područja graditeljstva i geodezije na kojem je tema bila hrvatski suvenir, stoga se zaplet te kriminalističke priče vrti oko stare i skupocjene narodne nošnje koja je ukradena iz Etnografskog muzeja u Zagrebu, a koju sam htio predstavi-

ti kao prepoznatljivi hrvatski suvenir. U filmu je sudjelovao povelik broj učenika, nekoliko razreda imalo je malu ili veliku ulogu, a nevelik su broj likova glumili slučajni prolaznici i druge odrasle osobe. Poznata je uzrečica da je s djecom i životinjama u glavnim ulogama najteže stvarati filmove jer ih je teško disciplinirati, stoga se, zbog velikih količina teksta koje je trebalo naučiti za taj film od 71 minute, često događalo da učenici prvi put pročitaju tekst tek na mjestu snimanja. Morali smo mnoge scene ponavljati više puta.

Većina ostalih naših igranih filmova pripada kategoriji kratkoga igranog filma, a među njima je i film *Slava i zarada* iz 2008. Film je snimljen za natječaj „100 sekundi slave” u kojem je jedna od prvih nagrada bila njegovo prikazivanje u udarnom terminu nekih najpoznatijih hrvatskih televizijskih kuća. Osnovni je uvjet natječaja bio da uradak ne smije biti duži od 100 sekundi što nije bilo jednostavno ostvariti s obzirom na to da svakoj priči treba vremena kako bi se zaplela i predstavila likove. Budući da taj film nije bio tako organizacijski složen kao film *Made in Croatia*, snimljen je za nekoliko dana. Naime, cijeli se zaplet odvija na ulici, stoga nije bilo potrebno dopuštenje za snimanje.

U tom filmu koji govori o dvojici uličnih svirača koji dolaze u Zagreb kako bi zaradili novac i stekli slavu, sudjelovao je jedan treći razred, a glavne su uloge imala dvojica talentiranih glumaca Graditeljske tehničke škole u Zagrebu koji su i inače činili okosnicu dramske i filmske skupine na školskim priredbama.

Prije nego što nešto napišem o dokumentarnom filmu, htio bih barem spomenuti svoj prvi igrani film pod nazivom *Horvatići* koji sam s članovima filmske skupine snimio za školsku priredbu 2004. Bio je dio školskog igrokaza u kojem je predstavljena televizijska novela koju glumci gledaju na televiziji. Iako je bio skup pet isječaka koji su se na pozornici izmjenjivali s radnjom igrokaza, film je imao završenu fabulu pa sam nakon predstave te dijelove sastavio u kratki dramski igrani film u pet činova te ga prijavio na Reviju hrvatskoga filmskoga i videostvaralaštva. S obzirom na to da je tematika filma obrađivala odnose unutar bogate zagrebačke obitelji u kojoj je jedan od članova bio i sin adolescent, učenici su dobro prihvatili film, a vjerojatno ih je privukla i činje-

nica da smo snimali na njima zanimljivim mjestima, npr. u predsjedničkom apartmanu te na bazenu i sauni jednog od luksuznih zagrebačkih hotela, kao i na mnogim drugim prostorima u gradu na kojima su se osjećali kao da sudjeluju u ozbiljnome filmskom projektu.

Tijekom višegodišnjeg vođenja filmske i dramske družine zaključio sam da je učenicima važno da cijeli projekt izgleda ozbiljno jer se u svojoj potrazi za identitetom tako osjećaju zrelije. Sukladno tome smatram da je značajnu ulogu u motivaciji djece za dramsku i filmsku umjetnost imala i velika kinodvorana Graditeljske tehničke škole u Zagrebu koja učenicima daje jaču želju za dokazivanjem, tj. osjećaj ozbiljnosti. Isto tako, iako sam i prije rada u školi povremeno eksperimentirao u snimanju filmova, kinodvorana je i mene dodatno nadahnula da bolje iskoristim taj veliki prostor te da se s pisanja i režiranja školskih igroka za u prvim godinama rada prebacim na stvaranje filmova. S vremenom je škola u dvorani postavila digitalni projektor i velike zvučnike, kupila bežične mikrofone kojima smo se služili za vrijeme školskih priredbi te digitalnu kameru i snimač zvuka što je filmskoj i dramskoj skupini dalo dodatni poticaj.

Što se tiče dokumentarnih filmova, izdvojio bih za početak kratki dokumentarni film o Bobu Marleyju iz 2016. u kojem nisam aktivno sudjelovao kao u ostalima, ali sam učenicima dao ideju za film i bio im mentor na Međunarodnome filmskom festivalu „Four river” u Karlovcu na kojem su bili izabrani u uži izbor. Film nije bio ništa ni lošiji ni bolji od ostalih filmova koje smo i prije slali na natjecanja, ali svejedno je prošao jaku konkurenciju iz mnogih zemalja i uspio se probiti na završnu smotru. Koliko je to veliki uspjeh za strukovnu školu koja je od filmske opreme imala samo jednu kameru i snimač zvuka, najbolje govori podatak da je proračun mnogih dugometražnih filmova na festivalu imao nekoliko desetaka tisuća dolara. Nasuprot tome, film o Bobu Marleyju snimljen je bez financijskih troškova, traje svega nekoliko minuta, a okosnicu filma čini jednostavna forma uobičajenoga televizijskog priloga, često viđenog u informativnim emisijama i temeljenog na mišljenju Zagrepčana koje su učenici u anketi propitkivali o poznatom pjevaču Bobu Marleyju. Pomalo neobičan uspjeh tog filma još je jednom potvrdio učin-

kovitost pristupa u kojem tijekom podučavanja učenicima treba ostaviti što više mogućnosti za samostalan rad.

Svako snimanje filma uvijek je novo iskustvo koje se nadograđuje na prethodno, a taj se napredak lako može uočiti usporedbom novijih i ranije snimljenih filmova. Tako sam, recimo, tijekom snimanja filma iz 2016. o poznatom božićnom događanju „Advent u Zagrebu” usavršio svoje poznavanje popravka i ujednačavanja boja na videozapisu. S obzirom na to da sam nekoliko kadrova snimio noću i bez dovoljnog osvjetljenja, što je i za profesionalne projekte izazov, morao sam nakon snimanja boje popravljati u jednome filmskom laboratoriju što mi je, iako nije bilo moje prvo takvo iskustvo, pomoglo bolje upoznati te tehnike. Osim toga, kolega Butorac, knjižničar Geodetske škole u Zagrebu, predložio je da uključimo božićne krasnoslove učenika u film. Pozvao je i poznatoga kazališnog glumca Željka Konigsnechta da neke od poznatih božićnih pjesama izvede pred kamerom i na taj način čestita Božić djeelatnicima škole. Tako je film nastao kao neobična mješavina recitacija i filma s božićnom glazbenom podlogom. U montaži je trebalo uskladiti različite vrste umjetnosti i dati filmu dinamičan ritam bez dugih, statičnih krasnoslova.

Izlaganje iskustava u izradi dokumentarnih filmova u filmskoj skupini strukovnih srednjih škola završavam kratkim prikazom filmova koje sam snimio bez prethodne pripreme: filmom o školskom izletu s učenicima u Budimpeštu 2006. te filmom o Puli i državnom natjecanju Lidrano 2009., a na kojem sam sudjelovao kao mentor učeniku koji je predstavljao jedan ulomak romana *Lovac u žitu*. Ti su filmovi snimljeni kada je snimanje mobitelom bilo u začetcima. Snimao sam ih šećući s malenom, ali prilično kvalitetnom poluprofesionalnom digitalnom kamerom oko vrata. Nakon što su se kasnije pojavili mobiteli koji su lako bilježili kvalitetne snimke, iskustvo snimanja u hodu koje sam stekao snimajući te, ali i mnoge druge filmove nevezane uz školu, dodatno je učvrstilo moje uvjerenje da danas svaki „videoentuzijast” može jednostavno proizvoditi filmove i da je jedino pitanje koliko u tome vidi smisao. S druge strane, ono što potiče stanje malodušnosti i dovodi do pitanja o apsurdnosti izrade filmova jest nedvojbeno činjenica da tehnologija

napreduje tolikom brzinom da ju je gotovo nemoguće pratiti, pogotovo bez kvalitetne financijske pomoći koje u školi nikada nema dovoljno. Najbolji je primjer toga promotivni film Graditeljske tehničke škole u Zagrebu iz 2010. kojim se predstavila drugim školama na različitim događanjima, između ostaloga i osnovnoškolcima na poznatome gradskom događanju „Dojdi osmaš”. Iako se pojedini kadrovi toga zapisa i danas mogu upotrijebiti, tehnologija videosnimanja toliko je napredovala da se snimka sada čini kao da je davno snimljena. Svaki prosječni mobitel danas može dati bolju sliku i zvuk od kamere kojom je taj film sniman. Međutim, kako u profesionalnome, tako i školskom filmu, kvalitetna priča, ipak, može imati malo duži rok trajanja. Ako je dobro ispričana, u stanju je nadživjeti nekoliko generacija tehnološkog napretka. Tražeći poticajnu priču za taj film, u filmskoj smo se skupini „igrali” s povezivanjem igranog i dokumentarnog filma u realističnu priču o prednostima školovanja i stalnog usavršavanja, posebno onoga vezanog uz graditeljsku struku. Osim teškoća u spajanju različitih filmskih vrsta, taj je film ponovno bio dobra vježba za iskušavanje različitih nadolazećih filmskih tehnika. Primjerice, kako bih usavršio danas sveprisutnu tehniku ubrzanog protjecanja vremena, postavio sam kameru na pod glavnog školskog hodnika te iz ptičje perspektive snimio školsku gužvu za vrijeme odmora, ubranu nekoliko stotina puta što je na koncu dalo neobičan i zanimljiv efekt. To je bio jedini rad školske filmske skupine u kojem je glavnu ulogu imao pas. Unatoč predrasudama o psima kao neusredotočenim glumcima, glavni je glumac disciplinirano odradio svoj posao.

ZAKLJUČAK

Bez obzira što je uloga nastavnika u samostalnom radu učenika prema suvremenim metodičkim i pedagoškim načelima poprilično ograničena, svejedno on može, prije svega svojom dobrom voljom, uvelike utjecati na razvoj stvaralačkih sposobnosti mlade osobe koja se odluči uključiti u rad dramske, filmske ili neke druge izvannastavne skupine. Mladež traži potporu u onome što radi tako da posao nastavnika neće biti uzaludan ni u vrijeme digitalne komunikacije. Pojava novih tehnologija kao što je internet trebala bi taj položaj samo učvrstiti, a ne oslabiti.

Premda su izrazito svrhovite suvremene metode poučavanja, još uvijek najbolji uspjeh donosi entuzijazam nastavnika koji su spremni raditi s nemotiviranim učenikom u nezavidnim školskim uvjetima.

Osim obostrane dobre volje, uspostava kvalitetnog odnosa s učeni-
kom ključ je svakoga školskog uspjeha, a posebno onog u izvannastav-
nim aktivnostima. Promjene u hrvatskom školstvu tijekom posljednjih
desetak godina mogle bi se smatrati temeljima za učinkovitije ostvari-
vanje suradničkog odnosa između učenika i nastavnika.

Škola za život mogla bi biti još jedan korak u tom smjeru. Nova pra-
vila ocjenjivanja pod nazivom *Kultura i mediji* dodatno su smanjila razli-
ku između nastavnih i izvannastavnih aktivnosti te potaknula učenike
da se više bave medijima, filmom i drugim umjetnostima. Učenici če-
sto izabiru film za temu svoje prezentacije, koju su dužni održati tijekom
školske godine, pa se time povećava broj kandidata za školsku filmsku
skupinu i otvaraju veće mogućnosti za uspješnije dramske i filmske pro-
jekte. Koliko novi pristup može biti poticajan, pokazuje i primjer učenika
Graditeljske tehničke škole koji je na ovogodišnjim Danima hrvatskog fil-
ma u Zagrebu pogledao gotovo sve prikazane filmove te nakon toga odr-
žao dojmljivu prezentaciju govoreći i o značajkama suvremene hrvatske
filmske umjetnosti. Dotični je u okviru poticajnog programa Erasmus+
također izradio s nekolicinom svojih vršnjaka promidžbeni film o školi
koji će se prikazivati u nekim europskim školama s kojima Graditeljska
tehnička škola trenutačno surađuje. Iako je učenik i prije pokazivao lju-
bav prema filmu, nedvojbeno je da su novi nastavni programi dodatno
potaknuli njegovo stvaralaštvo.

Kako u nastavi, tako i u izvannastavnim aktivnostima, metode „mr-
kve i batine” danas su zastarjele i odbačene. Uz potrebnu veću potporu
uređenijega školskog sustava nameće se suradnički pristup kao pravo
rješenje za zahtjevno cjeloživotno učenje.

Ante Kekez

OJ, BOŽIĆU, LIPO TI JE IME

(scenski prikaz badnjih i božićnih običaja
u Slavoniji – Brodsko Posavlje)¹

LIKOVİ:

Pripovidač (Marin Todorović, 6. c razred) – Nosi šlingane² gaće³ i košulju te vezeni frosluk;⁴ na glavi šokačku kapu; na nogama opanke.

Svekrva Bara (Lucija Kaurinović, 6. d razred) – Nosi tamnu i jednostavnu žensku šokačku narodnu nošnju iz Slavonije.

Snaja Liza (Lana Milošević, 6. c razred) – Nosi svijetlu i bogato urešenu žensku šokačku narodnu nošnju iz Slavonije.

¹ Urednička napomena: Igrokaz *Oj, Božiću, lipo ti je ime* izvelo je 21. prosinca 2016. četvero učenika šestih razreda u Osnovnoj školi Lučko u Zagrebu tijekom humanitarne božićne priredbe u kojoj je bilo predstavljeno nekoliko prikaza starih hrvatskih božićnih običaja i pjesama. Ravnatelj mr. sc. Pavo Šimović, na čiji je poticaj igrokaz izveden, istaknuo je odgovornu i obrazovnu potrebu prisjećanja na ljepotu starih običaja slavljenja Božića. Autori igrokaza su Ana i Dario Mišanec, sestra i brat.

Ana Mišanec bila je tada studentica Strojarskog fakulteta u Slavanskom Brodu, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, i članica KUD-a „Vjekoslav Klaić” u Garčinu. U međuvremenu je diplomirala. Dario Mišanec profesor je matematike u Osnovnoj školi Lučko u Zagrebu. Često istražuju, slušaju, ispituju i razgovaraju sa starijim osobama o običajima i govoru svoga zavičaja, a zatim nastoje to zabilježiti ili snimiti.

Njihov igrokaz vrlo dojmljivo, komično i poučno predstavlja hrvatske slavonske šokačke božićne običaje Brodskog Posavlja (u kojem se nalazi njihovo selo Garčin) te hrvatski šokački govor Brodskog Posavlja (posavski poddijalekt slavonskog dijalekta) koji, među ostalim, osobito obilježava ikavica posavskog tipa te mnogi turcizmi, germanizmi i hungarizmi. Pod voditeljstvom su autora i svoga profesora Darija Mišanca učenice i učenici izvrsno su se pripremili za izvedbu igrokaza koji može svrhovito poslužiti u višim razredima osnovne škole te gimnaziji i ostalim srednjim školama u nastavi povijesti hrvatskoga jezika i hrvatske dijalektologije. Očekujemo da će igrokaz nakon objave u časopisu *Hrvatski* privući pozornost mnogih nastavnika hrvatskoga jezika te znanstvenika, osobito hrvatskih dijalektologa, etnografa, antropologa, sociologa i dr.

² šlinga – tradicionalna vrsta ručnog rada korištena za urešavanje tekstilnoga rukotvorstva (narodna nošnja, stolnjaci, zavjese, kecelje /pregače/, posteljina, crkveni oltarnici itd.); šlinganjem se na dijelu platna probuše male te veće rupice (ručno ili strojno: „na mašinu”)

³ donji dio muške odjeće (i narodne nošnje); otkane od platna lana, konoplje i pamuka

⁴ prsluk